

Chrystusa Pana, referuje stan badań nad nimi i podaje literaturę. Nawet tam zatem, gdzie wyniki, do jakich J. Bl. doszedł, wydają się nie całkowicie zbadane w tych opracowaniach, z których on korzystał, praca jego będzie każdemu potrzebna.

Ks. F. Gryglewicz

Ks. Henryk Strąkowski, *Manuskrypty z Qumran a chrześcijaństwo*, Lublin 1958, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Wykłady i Przemówienia Nr 40, s. 32.

Autor w swoim wykładzie poruszył jedno z głównych zagadnień związanych ze znaleziskami w Qumran. Świadczy o tym wielka ilość rozpraw i artykułów, które ukazały się ostatnio na ten temat¹. Dobrze więc, że i Towarzystwo Naukowe KUL wydało pracę o podobnym temacie.

Ks. S. podaje najpierw historię znalezisk w ostatnim dziesięcioleciu, co już zrobiono, a co jeszcze czeka na opracowanie. Znalezione w grotach manuskrypty mają według ogółu uczonych ścisły związek z odkopanym klasztorem. Mieszkali tu jacyś asceci żydowscy aż do 68 roku po Chr., kiedy to, uciekając przed Rzymianami, ukryli w grotach pisane przez siebie księgi. Księgi te zawierają teksty biblijne i pozabiblijne.

Teksty biblijne, które częściowo już odczytano rzucają światło na historię tekstu hebrajskiego przedmasoreckiego. Dotychczas najwięcej uwagi poświęcono pełnemu tekstowi Izajasza, który jest zasadniczo identyczny z tekstem masoreckim.

Teksty pozabiblijne badają zwłaszcza akatolicy. Niektórzy, badając je, posunęli się w swych przypuszczeniach tak daleko, że twierdzili, jakoby chrześcijaństwo wzięło początek z Qumran. Ks. S. starannie zebrał wszystkie podobieństwa i różnice między chrześcijaństwem, a gminą z Qumran. Uczynił to omawiając kolejno cztery zagadnienia:

1) Jan Chrzciciel, a gmina z Qumran; 2) Pan Jezus i Mistrz Sprawiedliwości; 3) Pierwotne gminy chrześcijańskie, a społeczność z Qumran; 4) Św. Paweł i św. Jan Ewangelista, a Qumran. Wynik porównania rysuje się jasno: dotychczas nic nie wskazuje

¹ K. Stendahl, *The Scrolls and the New Testament*, London 1958; J. Danielou, *Les Manuscrits de la Mer Morte et les Origines du Christianisme*, Paris 1957; J. T. Milik, *Dix ans de découvertes dans le Désert de Juda*, Paris 1957.

na to, żebyśmy musieli zrewidować poglądy na temat powstania chrześcijaństwa. Podobieństwa, które zauważono dadzą się łatwo wyjaśnić wspólnym kręgiem kulturowym i wspólną tradycją starotestamentalną.

Ks. S. w opracowaniu problemu zajmuje stanowisko pełne umiaru. Nie daje się ponieść sugestiom autorów, ale trzeźwo analizuje podawane argumenty. Postawa jego jest krytyczna nawet wobec tego, co piszą katolicy, np. o pobycie św. Jana w Qumran, o studium św. Pawła po jego nawróceniu u ascetów Qumrańskich. Pomimo staranności w opracowaniu nie uniknął autor drobnych usterek. Pomijając nieproporcjonalną budowę całości — wstęp stanowi połowę rozprawy — są pewne przeskoiki myślowe, jak np. na str. 19 u góry. Nie ma to jednak wpływu na całość wykładu. Ks. S. dobrze informuje o stanie poruszonego zagadnienia, a bardzo wiele przez niego cytowanych prac ułatwi dalsze wglębiecie się w problem.

O. F. Kapera OFMCap.

Antoni Freitag SVD, *Paulus baut die Weltkirche*, Mödling bei Wien 1952, VII — 212.

Ogromne zasługi św. Pawła, położone na polu szerzenia chryścianizmu, stanowią przedmiot żywego zainteresowania wśród wielu uczonych. Różnym dziedzinom działalności tego apostoła poświęcili swe dzieła m. i. E. B. Allo¹, J. Bonsirven², J. Holzner³, K. Pieper⁴, G. Ricciotti⁵, a u nas ks. prof. Eug. Dąbrowski⁶.

Pomimo iż tematyka tych prac obraca się w kręgu zupełnie odrębnych problemów, a kilka spośród nich ma charakter monograficzny, istnieje jeszcze mnóstwo zagadnień, całkowicie przez nie pominiętych. Jedno z nich stanowiła do niedawna działalność misjonarska św. Pawła. Lukę tę postanowił wypełnić ks. A. Frei-

¹ Paul, *Apotre de Jesu Christ*, Paris 1942.

L'Evangile de Paul, Paris 1948.

³ *Paulus, sein Leben und seine Briefe in Religionsgeschichtlichen Zusammenhang dargestellt*, Freiburg i. Breisgau 1939.

⁴ *Paulus, seine missionarische Persönlichkeit und Wirksamkeit*, Münster 1929. Mamy polskie tłumaczenie: *Św. Paweł, misjonarska indywidualność i działalność Apostoła Narodów*, Kraków 1929.

⁵ *Paolo Apostolo*, Roma 1946.

⁶ *Dzieje Pawła z Tarsu*, Warszawa 1953².